

**Rozporządzenie Rady Ministrów
z dnia 7 lutego 1983 r.**

**w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych
w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze**

Tekst ujednoczony na podstawie:

Dz. U. Nr 8 z 1983 r. poz. 43, z 1985 r. Nr 7, poz. 21; z 1991 r. Nr 39, poz. 167; z 1992 r. Nr 102, poz. 520; z 1996 r. Nr 63, poz. 292; z 1997 r. Nr 61, poz. 377.

Na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267) zarządza się, co następuje:

Rozdział 1
Przepisy ogólne

§ 1.

1. Rozporządzenie stosuje się do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, zwanych dalej „wykazami”.
2. Właściwi ministrowie, kierownicy urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalają w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowiska pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B.
3. Wykazy stanowisk, o których mowa w ust. 2, stosuje się także w jednostkach organizacyjnych:
  - 1) które powstały w drodze przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego w inne przedsiębiorstwo, w przedsiębiorstwa, w spółkę lub w spółki,
  - 2) które zostały przekazane organom samorządu terytorialnego,
  - 3) dla których uprawnienia i obowiązki organu założycielskiego przejęli wojewodowie lub inne organy państwowe.
4. Przepis ust. 3 ma zastosowanie od dnia wprowadzenia zmian, o których mowa w tym przepisie.

§ 2.

1. Okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

2. Okresy pracy, o których mowa w ust. 1, stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia lub w świadectwie pracy.

Rozdział 2 Wiek emerytalny

§ 3.

Za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany dalej „wymaganym okresem zatrudnienia”, uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia.

§ 4.

1. Pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:
  - 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn,
  - 2) (skreślony),
  - 3) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.
2. (skreślony).
3. Do okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach, o których mowa w ust. 1, zalicza się także okresy pracy górniczej w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz okresy zatrudnienia na kolei w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, a także okresy pracy lub służby, o których mowa w § 5-10.

§ 5. - § 6. (pominięte)

§ 7.

Pracownik, który wykonywał w hutnictwie prace w szczególnych warunkach, wymienione w dziale III wykazu B, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący:
  - a) 59 lat w okresie od dnia 1 stycznia 1983 r.,
  - 58 lat w okresie od dnia 1 stycznia 1984 r.,
  - 57 lat w okresie od dnia 1 stycznia 1985 r.,

- 56 lat w okresie od dnia 1 stycznia 1986 r.,
55 lat w okresie od dnia 1 stycznia 1987 r. albo
- b) 55 lat w okresie od dnia 1 stycznia 1983 r., jeżeli komisja lekarska do spraw inwalidztwa i zatrudnienia orzekła trwałą jego niezdolność do wykonywania prac wymienionych w dziale III wykazu B,
- 2) wiek emerytalny osiągnął w czasie wykonywania prac wymienionych w dziale III wykazu B lub w okresie zatrudnienia, do którego skierowany został stosownie do zalecenia lekarza,
- 3) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy wymienionej w dziale III wykazu B.

§ 8.

1. Pracownik który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w dziale IV wykazu B, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:
- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 50 lat dla kobiet i 55 lat dla mężczyzn,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 10 lat wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B.
2. (skreślony).

§ 8a.

Pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie B dziale IV poz. 8 i 9, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny: 50 lat - kobieta i 55 lat mężczyzna - w czasie zatrudnienia lub w ciągu 5 lat od ustania zatrudnienia,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 20 lat przy pracach wymienionych w wykazie B dziale IV poz. 8 i 9.

§ 9. - § 15. (pominięte)

Rozdział 3 (skreślony).

Rozdział 4 Przepisy przejściowe i końcowe

§ 19.

1. Przy ustalaniu okresów pracy, o których mowa w § 2, uwzględnia się również okresy takiej pracy (służby), wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia.

2. Prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz. U. z 1979 r. Nr 13, poz. 86 i z 1981 r. Nr 32, poz. 186) uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4.

§ 20.

Osoba, która nabyła uprawnienie do zwiększenia emerytury lub renty inwalidzkiej na podstawie przepisów dotychczasowych, zachowuje to uprawnienie, z tym że zamiast dotychczasowego zwiększenia przyznaje się jej wzrost emerytury lub renty inwalidzkiej w wysokości wynikającej z rozporządzenia.

§ 21.

Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą od dnia 1 stycznia 1983 r.

Załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów
z dnia 7 lutego 1983 r.

WYKAZ A

Prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego.

Dział I. W górnictwie

1. Prace pod ziemią
2. Wydobywanie odkrywkowe węgla brunatnego, piasku podsadzkiego, anhydrytu i gipsu
3. Wydobywanie, obróbka i przeróbka surowców skalnych oraz wydobywanie ropy naftowej i gazu
4. Prace wiertnicze, geofizyczne, hydrogeologiczne i geodezyjne przy poszukiwaniu surowców i wody
5. Przeróbka mechaniczna węgla
6. Produkcja brykietów z węgla
7. Prace na oddziałach prażalni łupków
8. Prace na zwałowiskach górniczych, hutniczych i elektrociepłowniczych.

Dział II. W energetyce

Prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i cieplnej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych.

Dział III. W hutnictwie i przemyśle metalowym

Spiekalnie rud i wielkie piece

1. Sortowanie, przygotowywanie i ładowanie wsadu
2. Spiekanie rud i sortowanie spieku
3. Rozładunek, przygotowanie i namiar materiałów wsadowych
4. Obsługa urządzeń wielkiego pieca
5. Obsługa nagrzewnic
6. Rozlewanie, rozbijanie, ładowanie i transport surówki i żużla wielkopiecowego
7. Odbieranie pyłu z urządzeń odpylających gaz wielkopiecowy.

Stalownie

8. Rozładunek i przygotowywanie wsadu
9. Obsługa mieszalników surówki
10. Obsługa pieców stalowniczych, przygotowywanie do rozlewania i rozlewanie stali oraz apretura wlewków.

Walcownie, ciągarnie, prasownie, młotownie oraz produkcja elementów dla kolejnictwa

11. Obsługa walcarek i ciągarek oraz urządzeń pomocniczych w walcowni i ciągarni
12. Wykańczanie wyrobów walcowanych i ciągnionych
13. Oczyszczanie kanałów i przewodów gazowych
14. Obsługa pieców grzewczych, młotów, pras, kuźniarek, walcarek obręczy i kół, walcarek gwintów i wiertel, ręczna obróbka na gorąco oraz regeneracja oprzyrządowania kuźniczego.

Produkcja węglików spiekanych, elektrod, rud i walczaków oraz żelazostopów

15. Obsługa urządzeń do przygotowywania i prasowania proszków
16. Obsługa pieców spiekalniczych i obróbka końcowa węglików
17. Obsługa urządzeń do produkcji rdzeni elektrodowych, przygotowywanie masy otulinowej, produkcja elektrod
18. Obsługa urządzeń podstawowych i pomocniczych w spawalniach i zgrzewalniach rur i walczaków

19. Przygotowywanie wsadu do produkcji żelazostopów

20. Obsługa pieców i ich urządzeń pomocniczych.

Odlewanie staliwa, żeliwa, metali nieżelaznych i rur

21. Przygotowywanie mas formierskich i prace formierzy oraz rdzeniarzy
22. Obsługa żeliwiaków, rozlewni i ich urządzeń pomocniczych
23. Wybijanie, oczyszczanie i wykańczanie odlewów.

Produkcja tlenku cynku i cynku

24. Obsługa pieców przewałowych i spiekanych wahadłowo-obrotowych wraz z ich urządzeniami pomocniczymi oraz obsługa urządzeń kruszących i odpylni
25. Czyszczenie przewodów, chłodnic i kanałów
26. Obsługa pieców prażalniczych i spiekalnych, młynów, suszarni i urządzeń sortujących, odpylni oraz urządzeń pomocniczych

27. Czyszczenie kanałów
28. Obsługa pieców destylacyjnych, szybowych, pieców do produkcji pyłów, rafinacyjnych i rektyfikacyjnych, pieców Thede wraz z ich urządzeniami pomocniczymi oraz obsługa pieców do przetapiania złomu cynkowego i przesiewalni pyłu cynkowego
29. Przygotowywanie wsadu
30. Obsługa odpylni i oczyszczanie kanałów
31. Obsługa agregatów i urządzeń do ługowania koncentratów i tlenku cynku, oczyszczanie roztworów elektrolizy cynku
32. Obsługa pieców topielnych
33. Obsługa wanien elektrolitycznych
34. Obsługa pieców produkcyjnych, odpylni i pakowanie bieli cynkowej.
Produkcja oraz przetwórstwo ołowiu i kadmu
35. Produkcja i przetwórstwo kadmu
36. Produkcja, przetwórstwo ołowiu oraz powlekanie ołowiem; ołowianie blach ocynkowanych.
Produkcja miedzi i odzysk metali
37. Produkcja i przetwórstwo hutnicze miedzi
38. Przerób złomu metali w zakładach hutniczych
39. Chemiczny i elektrochemiczny odzysk metali.
Produkcja aluminium
40. Prace wykonywane w zakładach produkujących aluminium.
Odcynowanie blachy białej i odmiedziowanie platerów
41. Prace przy ługowaniu oraz elektrolizie cyny i miedzi
42. Obsługa pieców i odpylni.
Odewanie metali nieżelaznych i ich stopów
43. Obsługa pieców rafinacyjnych, topielnych, formiarni, urządzeń odpylających i odlewniczych.
Przeróbka plastyczna metali
44. Obsługa pieców do podgrzewania i obróbki cieplnej
45. Obsługa agregatów do walcowania, tłoczenia i ciągnięcia wraz z urządzeniami pomocniczymi i wykańczającymi
46. Obsługa urządzeń do trawienia.
Produkcja uboczna metali i chemikalii
47. Produkcja talu, proszków metali i niemetali oraz wyrobów spiekanych z tych proszków.
Hutnictwo żelaznika
48. Obsługa urządzeń kruszących, separatorów magnetycznych i przemiałowych
49. Obsługa pieców obrotowych i elektrycznych wraz z urządzeniami pomocniczymi (odpylni).
Wzbogacanie mechaniczne i flotacja rud metali

50. Obsługa urządzeń kruszących, sortujących, osadzarek, osadników filtrów i suszarni oraz urządzeń do przeróbki odpadowych surowców metali nieżelaznych
  51. Obsługa maszyn flotacyjnych i urządzeń pomocniczych
  52. Produkcja ksantogenianu krystalicznego.
- Koksochemia
53. Obsługa urządzeń węglowni
  54. Obsługa pieców koksowniczych
  55. Obsługa urządzeń sortowni koksu oraz prace ładowaczy koksu
  56. Produkcja węglopochodnych oraz prace ładowaczy produktów węglopochodnych.
- Produkcja elektrod węglowych, węgla aktywnego i katalizatorów
57. Kalcynacja elektrod węglowych
  58. Mielenie surowców węglowych oraz produkcja pyłów odlewniczych
  59. Przygotowywanie surowców węglowych, przerób ciasta elektrodowego i formowanie elektrod węglowych
  60. Wypalanie elektrod węglowych
  61. Obróbka końcowa elektrod węglowych
  62. Grafityzacja elektrod węglowych
  63. Przygotowywanie mas elektrodowych
  64. Produkcja drobnych elektrod węglowych
  65. Produkcja płyt i płytek szczotkowych
  66. Aktywacja węgla dwutlenkiem siarki.
- Prace różne w hutnictwie i w przemyśle metalowym
67. Obsługa pieców grzewczych i obróbka cieplna, transport materiałów na gorąco oraz transport wewnętrzny między stanowiskami pracy w wydziałach, w których wykonywane prace wymienione są w wykazie
  68. Przerób żużla wielkopieczowego, stalowniczego i żelazostopowego oraz eksploatacja hałd
  69. Tłoczenie gwoździ, nitów oraz obsługa automatów do produkcji drutu kołczastego lub wyrobów z drutu
  70. Nabijanie na gorąco obręczy na beczki metalowe oraz gięcie prętów przy produkcji łańcuchów
  71. Metalizowanie natryskowe
  72. Malowanie minią
  73. Emaliowanie
  74. Pokrywanie wyrobów metalowych masami bitumicznymi
  75. Obsługa stanowisk ogniowych w produkcji żarówek, świetlówek, lamp radiowych itp.
  76. Prace w hartowniach i wytrawialniach, praca ocynkowaczy, ocynowaczy, kadmowaczy oraz galwanizerów - cynkiem, miedzią, chromem, kadmem i niklem

77. Powlekanie na gorąco metalami kolorowymi lub tworzywami sztucznymi
78. Szlifowanie lub ostrzenie wyrobów i narzędzi metalowych oraz polerowanie mechaniczne
79. Kucie ręczne w kuźniach przemysłowych oraz obsługa młotów mechanicznych
80. Piaskowanie na sucho i śrutowanie wewnątrz komór
81. Prace w hamowniach przy próbach silników spalinowych
82. Prace ślusarskie przy remoncie wewnątrz cystern
83. Lutowanie płyt, blach i przewodów ołowianych oraz metali nieżelaznych
84. Obsługa, remont prostowników i aparatury rtęciowej, ich opróżnianie, oczyszczanie i napełnianie rtęcią
85. Obsługa gazogeneratorów
86. Obsługa suwnic
87. Prace przy produkcji łożysk tocznych
88. Prace przy produkcji kabli
89. Prace przy wytwarzaniu ogniw galwanicznych
90. Prace wykonywane bezpośrednio przy budowie i remoncie statków na stanowiskach znajdujących się na tych statkach, pochylniach, dokach i przy nabrzeżach.

Dział IV. W chemii

1. Produkcja chlorowców i związków chlorowcopochodnych nieorganicznych
2. Wydobywanie, produkcja i obróbka siarki oraz produkcja nieorganicznych i organicznych związków siarki
3. Produkcja kwasów nieorganicznych, bezwodników kwasów i ich związków
4. Produkcja sody i innych węglanów, kredy, ługów i wodorotlenków.
5. Produkcja metalicznego sodu i arsenu
6. Produkcja związków antymonu, arsenu, baru, boru, chromu, cynku, kadmu, kobaltu, manganu, miedzi, molibdenu, niklu, rtęci, ołowiu, strontu, wanadu, wolframu
7. Produkcja azydków, amidków, rodanków i nadtlenków
8. Produkcja nawozów sztucznych oraz innych wyrobów chemicznych otrzymywanych na tej samej bazie co nawozy sztuczne
9. Produkcja karbidu
10. Produkcja soli i solanki
11. Produkcja gazów technicznych i napełnianie butli gazami technicznymi.
12. Produkcja pigmentów, mielenie pigmentów, półproduktów i surowców mineralnych do produkcji barwników, pigmentów i farb
13. Produkcja krzemu, związków krzemu, związków krzemooorganicznych, sorbentów i hopkalitu, produkcja wyrobów z miki
14. Produkcja organicznych i nieorganicznych związków fosforu
15. Produkcja związków metaloorganicznych i katalizatorów

16. Produkcja wyrobów lakierowych, farb suchych i graficznych oraz surowców, półproduktów i środków pomocniczych do ich wytwarzania
17. Produkcja i przetwórstwo żywic i tworzyw sztucznych oraz produkcja surowców, półproduktów i środków pomocniczych stosowanych do ich produkcji i przetwórstwa, produkcja wosków i woskoli
18. Produkcja klejów, kitów oraz surowców, półproduktów i środków pomocniczych do ich wytwarzania
19. Przetwórstwo, magazynowanie, przepompowywanie, przeładunek, transport oraz dystrybucja ropy naftowej i jej produktów
20. Produkcja i przetwórstwo kauczuku oraz produkcja surowców, półproduktów i środków pomocniczych stosowanych do ich produkcji i przetwórstwa kauczuku
21. Produkcja i przetwórstwo wyrobów gumowych, ebonitowych oraz półproduktów i środków pomocniczych do tych wyrobów; produkcja sadzy
22. Produkcja włókien chemicznych, półproduktów do wyrobu włókien chemicznych oraz innych produktów wytwarzanych na tej samej bazie co włókna chemiczne, produkcja i przetwórstwo włókien szklanych, produkcja folii podłożowej i taśmy magnetycznej
23. Produkcja leków, półproduktów, środków kontrastowych, premiksów, nici chirurgicznych i sprzętu medycznego jednorazowego użytku
24. Produkcja środków higienicznosanitarno-ochronnych oraz półproduktów do ich wyrobu
25. Produkcja chemicznych środków gaśniczych
26. Produkcja pestycydów oraz innych preparatów chemicznych stosowanych do ochrony roślin, dezynfekcji, dezynsekcji i deratyzacji
27. Produkcja materiałów wybuchowych, środków strzałowych, elementów do środków strzałowych, wyrobów pirotechnicznych oraz ich konfekcjonowanie
28. Produkcja barwników, półproduktów oraz produkcja środków pomocniczych stosowanych w farbiarstwie, włókiennictwie i przemyśle skórzanym
29. Termiczna obróbka węgla oraz przetwórstwo produktów otrzymywanych w tych procesach
30. Wytwarzanie i oczyszczanie gazu syntezowego oraz produkcja amoniaku i metanolu
31. Produkcja acetylenu i przemysłowy przerób acetylenu
32. Produkcja nitrozwiązków, amin oraz organicznych związków azotu
33. Produkcja estrów, alkoholi, aldehydów, ketonów, eterów, tlenków organicznych i chlorowcopochodnych organicznych, produkcja kwasów organicznych i bezwodników kwasów organicznych oraz produkcja soli kwasów organicznych, produkcja i przetwórstwo związków aromatycznych, produkcja płynów hamulcowych i chłodniczych
34. Produkcja materiałów światłoczułych, fotochemikaliów oraz ich regeneracja

35. Produkcja w skali przemysłowej odczynników chemicznych
36. Przetwórstwo kości i tłuszczów technicznych
37. Utylizacja oraz niszczenie odpadów chemicznych i biologicznych
38. Prace antykorozyjne i termoizolacyjne urządzeń i instalacji technologicznych
39. Oczyszczanie albo naprawianie aparatów lub pojemników (np. cystern, zbiorników itp.) po produktach toksycznych, żrących i parzących oraz prace wewnątrz cystern, kotłów, zbiorników, aparatów i kanałów technologicznych
40. Prace magazynowe, załadunkowe, rozładunkowe, transport oraz konfekcjonowanie surowców, półproduktów i wyrobów gotowych - pylistych, toksycznych, żrących, parzących i wybuchowych
41. Prace na instalacjach doświadczalnych w przemyśle chemicznym
42. Wytwarzanie elementów szklanych do aparatury chemicznej
43. Prace ratowników ratownictwa chemicznego
44. Produkcja chemicznych środków pomocniczych nie wymienionych w dziale IV, wytwarzanych z użyciem toksycznych surowców lub półproduktów.

Dział V. W budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych

1. Roboty wodnokanalizacyjne oraz budowa rurociągów w głębokich wykopach
2. Budowa oraz remont chłodni kominowych i kominów przemysłowych
3. Prace maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych
4. Prace zbrojarskie i betoniarskie
5. Prace przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości
6. Prace malarskie konstrukcji na wysokości
7. Prace przy wykonywaniu konstrukcji nadbrzeży, falochronów oraz innych budowli hydrotechnicznych w nawodnionych wykopach lub na styku woda - ląd
8. Prace cykliniarskie
9. Prace dekarские
10. Prace kamieniarskie
11. Prace przy produkcji materiałów ogniotrwałych oraz wyrobów ceramicznych
12. Prace przy produkcji materiałów azbestowo-cementowych
13. Prace przy produkcji wyrobów z włókien mineralnych z zastosowaniem klejów zawierających rozpuszczalniki organiczne
14. Prace przy produkcji cementu
15. Prace przy produkcji betonu kruszywowego
16. Prace przy produkcji wapna
17. Prace przy produkcji gipsu półmokrego
18. Prace palaczy pieców do wypalania i palaczy suszarń

19. Prace przy produkcji wyrobów ze szkła kryształowego
20. Wypalanie, ściąganie i mielenie dolomitu oraz przygotowanie masy dolomitowej
21. Produkcja elementów budowlanych z pyłów dymnicowych.

Dział VI. W leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym

1. Prace drwali
2. Prace przy zrywce i wywózce drewna z lasu
3. Obsługa urządzeń do mechanicznego rozdrabniania drewna (produkcja rębków)
4. Prace przy suchej destylacji drewna i węgla aktywnego
5. Impregnowanie drewna metodą dyfuzyjną i ręczną oraz wybielanie wikliny
6. Impregnowanie płyt pilśniowych bardzo twardych olejami z hartowaniem
7. Prace w klejowniach z użyciem klejów zawierających rozpuszczalniki organiczne
8. Politurowanie ręczne
9. Produkcja masy zapalczanej zawierającej fosfor, dwuchromian potasu, biel cynkową, siarkę oraz dwutlenek magnezu
10. Rozdrabnianie gliny i kaolinu do produkcji ołówków
11. Wyładowywanie dyfuzorów przy ekstrakcji garbników
12. Prace ładowaczy pieców pirytowych, piecowych pirytu, aparatowych siarkowni
13. Roztwarzanie surowców włóknistych metodą siarczanową i siarczynową w oddziałach warzelni
14. Wytwarzanie kwasów i ługów warzelnych
15. Wytwarzanie chemicznych środków bielących i bielenie mas włóknistych
16. Produkcja oleju talowego i węgla wapnia
17. Hydrotermiczna obróbka drewna.

Dział VII. W przemyśle lekkim

1. Obróbka surowców włókienniczych i ich przędzenie
2. Oczyszczanie i ostrzenie walców zgrzeblarek
3. Odlewanie ołowianek, lutowanie oraz formowanie grzebieni czesalniczych i urządzeń igielnych
4. Prace przy produkcji i wykańczaniu wyrobów włókienniczych
5. Prace na oddziałach filców i wyrobów kapeluszniczych
6. Prace na oddziałach płyt i kształtek tapicerskich oraz impregnacja wyrobów technicznych
7. Produkcja tkanin powlekanych, gumowanych i wyrobów z tych tkanin
8. Obsługa urządzeń do prasowania, klejenia i wykrawania wyrobów w przemyśle odzieżowym
9. Prace wykonywane w zakładach przetwarzających azbest

10. Prace w magazynach skór surowych (garbarnie, skup)
11. Prace przy garbowaniu i wykańczaniu skór
12. Produkcja spodów obuwniczych ze skóry, gumy i tworzyw sztucznych oraz klejenie i powlekanie tkanin obuwniczych
13. Prace przy przygotowywaniu klejów toksycznych i innych środków chemicznych do produkcji wyrobów przemysłu skórzanego
14. Prace związane ze szlifowaniem, klejeniem i wykańczaniem wyrobów przemysłu skórzanego
15. Przetwórstwo i utylizacja odpadów z tworzyw sztucznych, włókienniczych, skórzanych i makulatury.

Dział VIII. W transporcie i łączności

Transport

1. Ciężkie prace załadunkowe i wyładunkowe oraz przeładunek materiałów sypkich, pylistych, toksycznych, żrących lub parzących w transporcie
2. Prace kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników samochodowych balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów
3. Prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych
4. Prace na statkach morskich w żegludze międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym - pracownicy wpisani na listę członków załogi tych statków
5. Prace na statkach żeglugi śródlądowej (pracownicy zaliczeni do personelu pływającego, z wyjątkiem zatrudnionych sezonowo)
6. Prace na jednostkach pływających w portach morskich i w stoczniach morskich
7. Prace na torach wodnych i łowiskach morskich
8. Prace przy regeneracji paliw płynnych i oczyszczaniu wód balastowych na statkach
9. Prace rybaków morskich
10. Cumowanie statków
11. Prace przeładunkowe w portach i stoczniach (łącznie z pracami trymerów, sztauerów oraz obsługą urządzeń przeładunkowych, sprzętu zmechanizowanego i składów)
12. Prace na statkach żeglugi powietrznej oraz prace związane z bezpośrednią obsługą samolotów na płycie lotniska.
13. Prace zakładowych służb kolejowych bezpośrednio związane z utrzymaniem ruchu pociągów
14. Prace konduktorów wagonów sypialnych

15. Prace przy remoncie parowozów na gorąco
16. Prace czyszciceli palenisk, popielników i dymnic parowozowych
17. Prace ratownicze brzegowych stacji ratownictwa morskiego, wykonywane na jednostkach pływających oraz z lądu.

Łączność

18. Prace radiotelegrafistów, radiotelefonistów, telegrafistów i teletypistów oraz radiooperatorów kontroli emisji radiowej
19. Prace telefonistek central międzymiastowych i miejscowych w urzędach pocztowo-telekomunikacyjnych i telekomunikacyjnych
20. Montaż, konserwacja i remont linii kablowych oraz telefonicznych linii nappowietrznych
21. Pracownicy poczt ruchomych
22. Prace doręczycieli przesyłek pocztowych i telegramów, którzy nie używają do pracy samochodów.

Dział IX. W gospodarce komunalnej

1. Prace w kanałach ściekowych
2. Oczyszczanie ścieków i filtrów otwartych
3. Prace przy wywozie nieczystości stałych i płynnych oraz prace na wysypiskach i wylewiskach nieczystości, a także prace przy przyzmacz kompostowych z nieczystości miejskich
4. Prace asfalcjarzy i przy gotowaniu asfaltu
5. Prace bitumiarzy i przy produkcji asfaltobetonu
6. Prace brukarzy
7. Prace kominiarzy.

Dział X. W rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym

1. Prace przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych
2. Prace rybaków jeziorowych prowadzących połowy cały rok
3. Prace w fabrykach tytoniu: przenoszenie, sortowanie i rozdrabnianie tytoniu
4. Obsługa komór fermentacyjnych oraz prażarek w przemyśle tytoniowym
5. Zapakowywanie i rozpakowywanie liści tytoniu
6. Produkcja suchego lodu
7. Prace w chłodniach składowych i przyzakładowych o temperaturze wewnętrznej poniżej 0°C
8. Prace wykonywane bezpośrednio przy uboju zwierząt
9. Prace wykonywane bezpośrednio przy utylizacji surowców zwierzęcych
10. Prace przy wytwarzaniu mąki, kasz, płatków i śruty
11. Prace przy wypieku pieczywa
12. Prace przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych oraz hydrolizie białka roślinnego

13. Prace przy obsłudze pras filtracyjnych, wirówek i suszarek w przemyśle drożdżowym i piwowarskim
14. Prace przy ręcznym przerobieniu masy karmelowej, chałwowej i sezamowej oraz tłoczenie kuchenki kakaowej na prasach
15. Prace przy bezpośredniej produkcji w zakładach przetwórstwa ryb
16. Prace przy mieleniu ziół oraz produkcji alkaloidów.

Dział XI. W przemyśle poligraficznym

1. Produkcja oraz obróbka materiału zecerskiego i form drukowych ze stopu drukarskiego
2. Procesy składu z zastosowaniem elektronicznych monitorów ekranowych
3. Bezpośrednia obsługa aparatów reprodukcyjnych w drukarniach oraz produkcja i obróbka drukarskich form kopiowych i form drukowych
4. Drukowanie i uszlachetnianie druków
5. Bezpośrednia obsługa maszyn i urządzeń do składania (łamania) arkuszy papieru, krajania papieru i wyrobów poligraficznych oraz do oprawy wyrobów poligraficznych w drukarniach
6. Regeneracja ksylenu i toluenu
7. Mielenie i przygotowywanie barwników, farb proszkowych i drukowych zawierających ołów i kobalt.

Dział XII. W służbie zdrowia i opiece społecznej

1. Prace na oddziałach: intensywnej opieki medycznej, anestezjologii, psychiatrycznych i odwykowych, onkologicznych, leczenia oparzeń oraz ostrych zatrąć w bezpośrednim kontakcie z pacjentami
2. Prace w zespołach operacyjnych dyscyplin zabiegowych oraz prace lekarzy stomatologów.
3. Prace w sekcjach i zakładach anatomopatologicznych, histopatologicznych i medycyny sądowej.
4. Prace w zespołach pomocy doraźnej pogotowia ratunkowego oraz medycznego ratownictwa górniczego
5. Prace w domach pomocy społecznej dla nieuleczalnie i przewlekle chorych, umysłowo upośledzonych dorosłych i umysłowo niedorozwiniętych dzieci.
6. Prace przy pobieraniu próbek i pomiarach w warunkach i na stanowiskach pracy szkodliwych dla zdrowia, wykonywane przez personel stacji sanitarno-epidemiologicznych oraz laboratoriów środowiskowych.

Dział XIII. W zespołach formujących szkło

1. Formowanie szkła płaskiego
2. Walcowanie szkła płaskiego
3. Formowanie wyrobów szklanych

4. Układanie wyrobów szklanych w komorowych piecach odprężalniczych
5. Prostowanie płyt szklanych
6. Zestawianie surowców szklarskich, preparacji i lepiszcz
7. Topienie szkła
8. Gięcie szkła
9. Grawerowanie szkła
10. Szlifowanie szkła
11. Polerowanie szkła
12. Maszynowe i ręczne zdobienie szkła
13. Krojenie szkła
14. Klejenie szkła
15. Produkcja szyb zespolonych
16. Produkcja luster
17. Produkcja szkła piankowego
18. Produkcja fryty i granulek szklanych
19. Produkcja mozaiki szklanej
20. Produkcja szyb refleksyjnych
21. Wytrawianie wyrobów szklanych
22. Formowanie włókna szklanego
23. Przetwórstwo włókna szklanego
24. Obróbka płomieniowa szkła
25. Produkcja wyrobów szklano-krystalicznych, agalitu i balotiny
26. Galwanizowanie wyrobów szklanych
27. Obsługa mechanicznych linii obróbczych wyrobów szklanych.

Dział XIV. Prace różne

1. Prace nie zautomatyzowane palaczy i rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego
2. Prace oczyszczaczy przemysłowych kotłów parowych lub wodnych
3. Prace wykonywane w warunkach zwiększonego lub zmniejszonego ciśnienia
4. Prace narażające na działanie promieniowania jonizującego oraz prace narażające na działanie pól elektromagnetycznych w zakresie od 0,1 do 300.000 MHz w strefie zagrożenia
5. Prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia - w kartografii, montażu mikroelementów wymagającego posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych
6. Prace ekip dezynfekcyjnych, dezynsekcyjnych i deratyzacyjnych
7. Prace stroicieli instrumentów muzycznych zatrudnionych w przemyśle muzycznym
8. Prace pralniczo-farbiarskie w pralniach chemicznych

9. Bezpośrednia obsługa stacji sprężarek
10. Prace murarskie przy naprawie na gorąco pieców przemysłowych, sklepień paleniskowych w parowozach i żeliwiaków
11. Prace w suszarniach z zastosowaniem podgrzewania, jeżeli temperatura powietrza w tych suszarniach przekracza 35°C
12. Prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowowodowym
13. Prace w akumulatorowniach: opróżnianie, oczyszczanie i wymiana stężonego kwasu siarkowego i płyt ołowianych
14. Prace przy naprawie pomp wtryskowych, wtryskiwaczy i gaźników do silników spalinowych
15. Prace w zakładach naprawczych taboru kolejowego przy chemicznym myciu i czyszczeniu remontowanych części i zespołów taboru kolejowego oraz chemicznym usuwaniu powłok ochronnych
16. Prace wykonywane w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych
17. Lakierowanie ręczne lub natryskowe - nie zhermetyzowane
18. Obsługa urządzeń i narzędzi wibracyjnych lub udarowych
19. Prace przy szlifowaniu wyrobów ze szkła
20. Prace przy produkcji drobnych wyrobów ze szkła
21. Prace ratowników górskich w Górskim Ochotniczym Pogotowiu Ratunkowym
22. Nadzór nad pracami wykonywanymi w przywięziennych zakładach pracy przez skazanych, tymczasowo aresztowanych i umieszczonych w ośrodkach przystosowania społecznego
23. Prace funkcjonariuszy pożarnictwa
24. Kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie
25. Bieżąca konserwacja agregatów i urządzeń oraz prace budowlano-montażowe i budowlano-remontowe na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie.

WYKAZ B

Prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego.

Dział I. Prace na statkach żeglugi powietrznej

Prace personelu latającego statków żeglugi powietrznej posiadającego ważne licencje wydane przez państwowy organ nadzoru nad personelem lotniczym i wpisanego do państwowego rejestru personelu lotniczego, którzy zatrudnieni na statkach żeglugi powietrznej na stanowiskach:

1. Pilota, w tym również pilota wykonującego loty próbne i doświadczalne
2. Skoczka spadochronowego
3. Nawigatora
4. Mechanika pokładowego
5. Radiotelefonisty pokładowego
6. Instruktora
7. Radiooperatora pokładowego
8. Stewarda, stewardesy.

Dział II. Prace w portach morskich

Prace w portach morskich wykonywane na stanowiskach:

1. Sztauera
2. Trymera
3. Robotnika składowego przeładunków morskich
4. Robotnika oczyszczania i obsługi statków
5. Operatora urządzeń przeładunkowych
6. Operatora przeładunkowego portowego sprzętu zmechanizowanego
7. Dźwigowego przeładunkowych urządzeń portowych
8. Pracownika wykonującego prace objęte skróconym czasem pracy z tytułu warunków szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia.

Dział III. Prace gorące w hutach żelaza i stali oraz hutach metali nieżelaznych

1. Obsługa pieców koksowniczych:
  - koksowniczy
  - operator urządzeń piecowni
  - koksowniczy paku
  - namiarowy paku.
2. Spiekanie rud i sortowanie spieku:
  - operator taśm spiekających
  - spiekacz rudy.
3. Wytapiacz surówki na wielkich piecach
4. Pracownicy bezpośrednio zatrudnieni przy obsłudze pieców stalowniczych i rozlewaniu stali:
  - wytapiacz stali
  - rozlewacz stali
  - wyprawiacz trzonu
  - przygotowawca zestawów odlewniczych w kanale
  - operator wsadzarki.
5. Pracownicy bezpośrednio zatrudnieni przy ręcznym wyciąganiu gorącego wsadu z pieców grzewczych.

6. Pracownicy bezpośrednio zatrudnieni przy ręcznym wprowadzaniu gorącej stali do wykroju klatki
7. Wytapiacz i przetapiacz żelazostopów
8. Wypalacz wad powierzchniowych
9. Rafiniarz metali nieżelaznych
10. Wytapiacz metali nieżelaznych
11. Piecowy pieców przewalowych i szybowych
12. Spiekacz rud i tlenków
13. Mistrz nadzorujący bezpośrednio prace wymienione w poz. 1-12.

Dział IV. Prace różne

1. Prace wykonywane bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu
2. Prace wykonywane bezpośrednio przy produkcji ołowiu i kadmu oraz przetwórstwie tych metali
3. Prace przy procesach technologicznych związanych z wytwarzaniem aluminium
4. Prace rybaków morskich
5. Prace nurków
6. Prace ratowników w Górskim Ochotniczym Pogotowiu Ratunkowym.
7. Prace wykonywane bezpośrednio przy produkcji wyrobów krzemionkowych w Chrzanowskich Zakładach Materiałów Ogniotrwałych „Chrzanów” oraz przy produkcji mas, mlew i zapraw krzemionkowych w Kopalni i Zakładzie Wzbogacania Kwarcytu „Bukowa Góra” w Łącznej i w Zakładzie „Jegłowa” w Jegłowej.
8. Prace wykonywane bezpośrednio przy udostępnianiu i wydobywaniu węgla brunatnego na odkrywcę.
9. Prace wykonywane bezpośrednio przy przeróbce mechanicznej węgla w zakładach górniczych lub praca górnicza w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin.

WYKAZ C
(skreślony).